

Назар Крамарчук,
аспірант юридичного факультету
Харківського національного педагогічного
університету імені
Г.С. Сковороди

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ПРИЙНЯТИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ НОРМАТИВНИХ АКТІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У статті здійснено аналіз нормативно-правових актів, прийнятих в Україні в умовах правового режиму воєнного стану в рамках формування адміністративно-правової політики держави. Розглянуто правову природу прийнятих документів, їх відповідність принципам верховенства права, міжнародно-правовим стандартам та Конституції України. Досліджено особливості правового режиму воєнного стану, оцінено ефективність та законність обмежень конституційних прав, а також зміни в адміністративному, кримінальному, трудовому та господарському законодавстві. Висвітлено як позитивні аспекти адаптивності українського законодавства, так і проблемні точки, що потребують подальшого нормативного вдосконалення в контексті формування ефективної адміністративно-правової політики держави. Зроблено висновки щодо впливу цих актів на правову систему держави та суспільство. Особливу увагу приділено питанням балансу між національною безпекою та збереженням демократичних інститутів.

Ключові слова: воєнний стан, правовий режим, нормативні акти, обмеження прав, законодавство України.

Kramarchuk N.

Analysis and evaluation of legal acts adopted during martial law in the context of the formation of the state's administrative and legal policy

The article presents an analysis of regulatory legal acts adopted in Ukraine under the legal regime of martial law in the context of shaping the state's administrative and legal policy. The purpose of the article is to conduct a legal analysis of the aforementioned normative acts in terms of their effectiveness, legality, and compliance with the principles of a democratic rule-of-law state. As a result of the study, key regulatory acts adopted during martial law were identified; their content was legally analyzed, and the consequences of their implementation for Ukraine's legal system were assessed. Proposals for the normative improvement of these acts were formulated. In the course of analyzing legal acts adopted under the legal regime of martial law, the article examines the legal nature of these documents, their conformity with the principles of the rule of law, international legal standards, and the Constitution of Ukraine. The peculiarities of the martial law legal regime are explored, and the effectiveness and legality of restrictions on constitutional rights are evaluated, along with changes in administrative, criminal, labor, and commercial legislation. The article highlights both the positive aspects of the adaptability of Ukrainian legislation and the problematic areas that require further legal refinement in the context of developing an effective administrative and legal state policy. Conclusions are drawn regarding the impact of these acts on the state's legal system and society. Particular attention is paid to the issue of balancing national security with the preservation of democratic institutions. It is recommended that modern administrative and legal policy during wartime and the post-war period be based on a balance between national security and human rights, with a clear focus on democratic values and the rule of law.

Keywords: martial law, legal regime, normative acts, restriction of rights, legislation of Ukraine

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала безпрецедентним викликом для української державності та правової системи. У відповідь на загрозу національній безпеці було введено правовий режим воєнного стану, що потребував негайного реагування з боку органів публічної влади, зокрема через прийняття великої кількості нормативно-правових актів в умовах підвищеної правової та політичної турбулентності. Такі трансформації стали важливою складовою нової адміністративно-правової політики держави в умовах надзвичайної ситуації. Проте, оперативне нормотворення нерідко здійснювалося з порушенням традиційних процедур демокра-

тичного контролю та відкритості, що породжує питання щодо дотримання принципів верховенства права, легітимності та юридичної визначеності.

Особливої уваги потребує проблема тривалості дії тимчасових нормативних актів, прийнятих у межах воєнного режиму, які фактично набули ознак постійних регуляторних інструментів. Їх вплив на базові галузі права – трудове, адміністративне, кримінальне, інформаційне – значною мірою формує нові практики правозастосування, які виходять за межі традиційного правопорядку. Критично важливо оцінити, наскільки такі нормативно-правові акти відповідають демократичним стандартам, правам людини та публічному інтересу. Це, у свою чергу, вимагає розробки концептуального підходу до аналізу, перегляду і можливого скасування тимчасових надзвичайних регуляторних рішень, які втратили свою актуальність або суперечать основоположним принципам правової держави. Таким чином, актуальність проблеми полягає у необхідності комплексного аналізу адміністративно-правових рішень, ухвалених під час воєнного стану, в контексті формування сучасної, правозахисної та ефективної політики державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика нормативного регулювання в умовах воєнного стану дедалі частіше стає об'єктом вивчення сучасної української правничої науки, особливо в контексті формування адміністративно-правової політики держави. Значну увагу цьому питанню приділяють такі дослідники, як А. Крусян [2], М. Савчин [11], які у своїх роботах наголошують на необхідності дотримання принципу верховенства права навіть в умовах надзвичайного правового режиму. Автор А. Крусян зазначає, що адміністративна діяльність держави має зберігати інституційну стабільність, забезпечуючи при цьому гнучкість у реагуванні на загрози [2].

У публікації Хомишина І.Ю., присвяченій трансформації функцій органів публічної влади під час війни, акцентується увага на ризиках концентрації владних повноважень в руках виконавчої влади, що може загрожувати демократичному балансу [14]. Дослідник підкреслює важливість обґрунтованого делегування повноважень із забезпеченням чіткого правового регулювання. К. Є. Машков, О. Б. Горностаї та Т. О. Товт у своїй праці аналізують адміністративно-правові аспекти регулювання трудових відносин в умовах війни, особливо у контексті застосування Закону України № 2136-ІХ. Вони вказують на недостатній рівень правових гарантій для працівників та профспілок у нових умовах [4]. Питання інформаційної безпеки й політики розглядає А. І. Русакевич, який досліджує Закон України «Про медіа» як інструмент адміністративного контролю за медіапростором у воєнний період. Автор наголошує, що такий контроль повинен мати чітко визначені межі та відповідати стандартам Європейської конвенції з прав людини [10].

Загалом, у наукових публікаціях превалює позиція, що воєнний стан не може бути підставою для повної дерегуляції або надмірного обмеження прав громадян, навіть за умов прямої збройної агресії. Потрібен збалансований підхід до формування адміністративно-правової політики, яка має враховувати як загрози безпеці, так і базові цінності правової держави.

Незважаючи на наявність окремих ґрунтовних досліджень, все ще відчувається недостатня комплексність аналізу правових механізмів, які застосовуються в рамках адміністративного управління під час воєнного стану. Зокрема, потребують подальшого осмислення питання правового статусу актів органів виконавчої влади, особливості публічної служби в умовах надзвичайних ситуацій, ефективність адміністративного контролю тощо.

Мета статті. Метою статті є правовий аналіз нормативних актів, прийнятих під час воєнного стану, з точки зору їх ефективності, законності та відповідності принципам демократичної правової держави.

До завдань дослідження належать:

- виокремлення ключових нормативно-правових актів, прийнятих у період дії воєнного стану;
- правовий аналіз їх змісту та оцінка наслідків їх запровадження для системи законодавства України;
- формулювання пропозицій щодо нормативного вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Воєнний стан – це особливий правовий режим, який запроваджується в державі або окремих її регіонах у разі збройної агресії чи загрози нападу. В Україні воєнний стан було вперше введено в умовах повномасштабної війни Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [5], затвердженим Верховною Радою в той же день. Запровадження воєнного стану в Україні спричинило масштабну трансформацію нормативно-правового поля. Так, уряд та парламент ініціювали прийняття значної кількості нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення національної безпеки, обороноздатності, функціонування державного апарату та захист прав громадян в нових умовах. Прийняті акти охоплюють майже всі сфери суспільного життя – від національної безпеки до трудових правовідносин і свободи слова. Їх аналіз дозволяє зробити висновки не лише про ефективність

дій держави в умовах війни, а й про правові ризики та виклики майбутньої післявоєнної трансформації. Отож, основу правового режиму воєнного стану становлять: Конституція України (ст. 64, 85, 106) [1]; Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [9]; Укази Президента України про введення воєнного стану та продовження його дії, які затверджувалися Верховною Радою; Інші закони, постанови КМУ та нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

Воєнний стан передбачає можливість тимчасового обмеження певних конституційних прав і свобод, зокрема свободи пересування, свободи слова, права на працю, тощо. Водночас це має відбуватись у межах, передбачених міжнародним правом. Впроваджені обмеження мають відповідати принципам необхідності, пропорційності та обґрунтованості.

В умовах війни Верховна Рада ухвалила низку законів, що врегулювали трудові відносини під час воєнного стану. Для удосконалення мобілізації було прийнято Закон № 2105-IX [6], який передбачає новий порядок військового обліку. Одним із прикладів реакції на інформаційні загрози стало ухвалення Закону «Про медіа» [7], який значно розширив повноваження Нацради. Перелік та характеристика основних нормативно-правових актів, прийнятих під час воєнного стану нами подано в табл. 1.

Таблиця 1

Перелік та характеристика основних нормативно-правових актів, прийнятих під час воєнного стану

№	Назва акту	Номер, дата	Характеристика
1	Указ Президента України «Про введення воєнного стану» [5]	№ 64/2022 від 24.02.2022	Введення правового режиму
2	Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [9]	№ 389-VIII від 12.05.2015	Базовий закон
3	Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [8]	№ 2136-IX від 15.03.2022	Трудове право
4	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення військового обліку та мобілізації» [6]	№ 2105-IX від 03.06.2022	Мобілізація та бронювання
5	Закон України «Про медіа» [7]	№ 2710-IX від 13.12.2022	Інформаційна політика
6	Постанова КМУ «Про бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та воєнного часу»	№ 194 від 03.03.2022	Захист критичної інфраструктури
7	Зміни до Кримінального кодексу України	Різні	Колабораціонізм, держзрада, мародерство

Примітка. Складено автором самостійно на основі прийнятих нормативно-правових актів.

Основні нормативні акти, прийняті під час воєнного стану, доцільно класифікувати за наступними сферами регулювання:

1. Сфера безпеки та оборони. Сюди варто віднести Закон № 2105-IX [6], прийнятих, який передбачив спрощену мобілізацію та посилив відповідальність за ухилення від військової служби. А також, Постанови КМУ про порядок бронювання працівників критичної інфраструктури та зміни до Кримінального кодексу щодо посилення покарання за колабораціонізм, мародерство, державну зраду.

2. Трудове законодавство. Сюди відноситься прийняття Закону № 2136-IX [8], що врегулював трудові відносини в умовах війни (гнучкі умови праці, звільнення, зміна режиму роботи), а також обмеження прав профспілок та змінені процедури звільнення працівників.

3. Економіка та фінанси. До даної сфери відносять законодавство про державне регулювання цін, продовольчу безпеку, податкові пільги, впроваджені спрощені процедури для ФОПів та малого бізнесу.

4. Інформаційна політика та свобода слова. Цей напрям включає блокування проросійських медіа, обмеження мовлення окремих каналів, а також посилення відповідальності за поширення фейкової інформації або дезінформації про ЗСУ[7].

За результатами нашого дослідження нами виокремлено як позитивні аспекти нормативних актів, прийнятих під час воєнного стану, так і їх проблемні аспекти. До позитивних аспектів та досягнень, на нашу думку, варто віднести:

– оперативність та адаптивність законодавства. Верховна Рада України й Кабінет Міністрів оперативно ухвалили понад 400 нормативних актів протягом перших місяців повномасштабного вторгнення. Це дало змогу запровадити гнучкі механізми реагування на нові загрози. Здійснений нами аналіз оперативності реагування уряду показав здатність держави швидко адаптувати правове поле до нових викликів;

– підвищення обороноздатності. Закони щодо мобілізації (Закон № 2105-IX) [6], бронювання військовозобов’язаних та посилення кримінальної відповідальності за державну зраду й колабораціонізм забезпечили правову основу для захисту державного суверенітету;

– захист економіки та підтримка бізнесу. Спрощення податкового обліку, тимчасове зменшення навантаження на ФОПів, а також законодавча підтримка релокації підприємств дали змогу зберегти економічну активність у тилкових регіонах;

– гнучкість трудових відносин. Роботодавець, сьогодні, отримує розширені повноваження в питаннях звільнення, зміни умов праці, призупинення дії трудових договорів. Закон № 2136-IX [8] дозволив роботодавцям і працівникам легально регулювати умови праці відповідно до реальних обставин – переміщення, тимчасові зупинки виробництва, віддалена робота.

Проте, попри позитивні аспекти прийнятих під час воєнного стану нормативних актів, є ряд і проблемних. До таких аспектів в першу чергу відносяться обмеження конституційних прав. Так, деякі норми стосовно свободи слова, або ж трудових прав, викликали занепокоєння правозахисників [3; 12]. Розширення та формалізація обмежень конституційних прав вимагає системного підходу. Конституційні права не є абсолютними – вони можуть бути обмежені лише за умови дотримання принципів законності, необхідності та пропорційності. Українське законодавство та міжнародні стандарти (зокрема, Європейська конвенція з прав людини) визначають допустимі рамки таких обмежень. Наприклад, Закон № 2136-IX викликав критику через суттєве обмеження трудових прав і діяльності профспілок, що послаблює гарантії для працівників [13]. Отож, Конституційне право на працю, захист від незаконного звільнення (ст. 43 Конституції) [1] зазнало обмежень на період воєнного стану задля забезпечення функціонування критичних секторів економіки. Легітимною метою даного обмеження є захист національної безпеки та стабілізація економіки. Проте, дане обмеження конституційного права потребує перевірки на пропорційність, оскільки інтереси роботодавця суттєво переважають права працівників, без надання належних механізмів захисту. Аналогічним чином, на сьогодні обмежені й інші конституційні права, зокрема ті, які регулюються статтями 30, 33, 34, 36, 39, 44 Конституції [1]. Наше дослідження щодо даної проблематики узагальнено в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика та оцінка обмежень конституційних прав під час воєнного стану

Конституційне право	Норма Конституції	Характер обмеження (приклад)	Обґрунтування/легітимна мета	Оцінка (пропорційність/ризики)
Право на працю	Ст. 43	Розширені повноваження роботодавців (Закон № 2136-IX): звільнення, зміна умов, призупинення договору	Економічна стабільність, оперативне управління у війні	Ризик надмірного обмеження без належних гарантій. Вразливі працівники фактично позбавлені захисту
Право на свободу об’єднання в профспілки	Ст. 36, 44	Обмеження ролі профспілок у прийнятті рішень, фактична маргіналізація	Швидкість управлінських рішень в критичних галузях	Непропорційне обмеження без діалогу з профспілками. Порушення конвенцій МОП
Свобода слова	Ст. 34	Тимчасова заборона окремих медіа; контроль над інформацією; блокування сайтів	Забезпечення інформаційної безпеки, протидія ворожій пропаганді	Обґрунтоване частково, однак без незалежного контролю створює ризики цензури
Свобода пересування	Ст. 33	Введення комендантської години, обмеження виїзду за кордон (зокрема для чоловіків)	Забезпечення мобілізації, контроль безпеки	Пропорційне в умовах війни, але має бути тимчасовим і чітко регламентованим
Право на страйк	Ст. 44	Заборона страйків у період воєнного стану	Забезпечення безперервної роботи критичної інфраструктури	Законне, але вимагає альтернативних механізмів захисту прав працівників
Недоторканність житла	Ст. 30	Можливість примусового переселення, вилучення житла (воєнні потреби)	Безпека, військова необхідність	Можливо лише за чіткими процедурами й компенсацією. Необхідний парламентський/судовий контроль
Свобода зібрань	Ст. 39	Заборона мітингів/демонстрацій в умовах війни	Безпека, недопущення провокацій	Обґрунтоване тимчасово. Має відновлюватися по мірі стабілізації ситуації

Примітка. Складено автором самостійно на основі аналізу правових актів.

Дослідження показало, що більшість обмежень мають підставу в умовах війни, але деякі з них не відповідають принципу пропорційності або не мають чітких процедур перегляду. Відповідно, законо-

давство, на сьогодні потребує механізмів судового чи незалежного контролю, аби уникнути зловживань. Особливо вразливими є трудові права і свобода об'єднання, що викликає занепокоєння у вітчизняних та міжнародних правозахисників.

Окрім вище розглянутих проблемних аспектів, дослідження показало, що більшість актів ухвалювались без достатнього суспільного діалогу, що створює ризик втрати демократичних принципів при тривалому воєнному стані. Виявлено, також і суперечливість деяких законів. Так, Закон «Про медіа» (№ 2710-IX) [7], попри важливість боротьби з пропагандою, містить положення, які можуть призвести до надмірного втручання держави в інформаційну сферу. Проблемаю також є те, що частина норм, ухвалених на період дії воєнного стану, фактично набули довготривалого характеру, хоча юридично їхня чинність має бути обмежена в часі. Та й, загалом, в умовах воєнного стану парламентський і громадський контроль за виконавчою владою суттєво послаблений, що також викликає занепокоєння громадян та правозахисників.

Отож, проблемними аспектами прийнятих актів, виходячи з проведеного нами дослідження, виступають наступні: обмеження конституційних прав; низький рівень публічності та громадського обговорення ухвалених нормативних актів; суперечливість деяких законів; відсутність чіткої межі між тимчасовим і сталим; недостатній парламентський і громадський контроль за виконавчою владою.

Загалом, прийняті акти мають як позитивний, так і дискусійний характер. З одного боку, вони дозволили державі ефективно реагувати на безпрецедентні виклики. З іншого – виникають питання щодо балансу між безпекою і правами людини, юридичної визначеності та контролю з боку парламенту. Особливу увагу заслуговують випадки тимчасового обмеження свободи слова, мобілізації без чітких гарантій прав та розширення повноважень виконавчої влади без належного контролю.

Нормативні акти, прийняті під час воєнного стану, стали важливим правовим інструментом адаптації держави до умов війни. Водночас вони мають бути предметом постійного контролю, критичної оцінки й поступової дерегуляції після завершення бойових дій. Тільки таким чином можна гарантувати баланс між безпекою й демократичними цінностями в майбутньому. Після завершення воєнного стану слід, на нашу думку, провести ревізію всіх тимчасових актів з метою скасування або трансформації в системі мирного права. Також, необхідно забезпечити парламентський контроль за діяльністю виконавчої влади в період дії надзвичайних заходів. Варто, також, активізувати громадські обговорення щодо змісту законів, які мають довгостроковий вплив.

Висновки. Запровадження воєнного стану в Україні стало каталізатором масштабних правових трансформацій, що охопили всі ключові напрями державного управління. Аналіз нормативно-правових актів, прийнятих у цей період, свідчить про високу адаптивність адміністративно-правової політики держави до екстремальних умов. Українська правова система демонструє здатність оперативно реагувати на виклики війни шляхом нормативного забезпечення мобілізаційних, безпекових та соціальних процесів. Разом із тим, ефективність такої політики визначається не лише швидкістю ухвалення рішень, а й дотриманням принципів верховенства права, правової визначеності, пропорційності та тимчасовості обмежень. Воєнний правовий режим, хоч і виправданий військовою необхідністю, повинен залишатися винятком, чітко обмеженим у часі та підконтрольним демократичним інститутам. Після завершення бойових дій доцільно провести комплексну поствоєнну ревізію нормативно-правових актів, ухвалених під час воєнного стану. Особливу увагу слід приділити скасуванню надзвичайних обмежень, які втратили актуальність, та оновленню правових механізмів з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У цьому контексті важливим завданням є посилення інституційних гарантій прав людини та інтеграція поствоєнного досвіду в стратегії сталого розвитку адміністративно-правової політики держави.

Таким чином, формування сучасної адміністративно-правової політики у воєнний та поствоєнний періоди має ґрунтуватися на балансі між національною безпекою та правами людини, із чітким орієнтиром на демократичні цінності та верховенство права.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Крусян А. Український конституціоналізм в умовах війни: до постановки основних науково-практичних проблем та повоєнних тенденцій. *Український часопис конституційного права*. 2023. №3 (28). С. 16–28.

3. Кушніренко О. Г., Зав'ялов Є. В., Козьміна Ю. Г. Обмеження прав та свобод людини у воєнний час: конституційно-правовий аспект. *Internauka. Series: Juridical Sciences*. 2022. № 4. С. 1–23.
4. Машков К. Є., Горностай О. Б., Товт Т. О. Особливості трудових відносин в умовах воєнного стану: нормативно-правове регулювання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: збірник наукових праць*. 2022. № 1. С. 122–131.
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. *Офіційний вісник Президента України*. 2022. № 6. С. 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення: 11.05.2025).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення військового обліку та мобілізації : Закон України від 3 черв. 2022 р. № 2105-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2105-20> (дата звернення 15.05.2025).
7. Про медіа: Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20> (дата звернення: 14.05.2025).
8. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення: 17.05.2025).
9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 15.05.2025).
10. Русакевич А. І. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану у аспекті забезпечення інформаційних прав громадян. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2023. № 2 (80). С. 177–180.
11. Савчин М. Конституціоналізм і війна. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 2. С. 3–14.
12. Стаднік І. В., Буравська А. А. Верховенство права в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 69–73.
13. Хмара М. Особливості припинення трудових відносин в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 2. С. 121–125.
14. Хомишин І.Ю. Публічна служба в умовах війни. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 308–312.

Reference

1. *Konstytutsiia Ukrainy [Konstitution of Ukraine]* vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp> [in Ukrainian].
2. Krusian, A. (2023). Ukrayinskyi konstytutsionalizm v umovakh viyny: do postanovky osnovnykh naukovo-praktychnykh problem ta povoyennykh tendentsiy [Ukrainian constitutionalism in the conditions of war: on the statement of the main scientific and practical problems and post-war trends]. *Ukrayinskyi chasopys konstytutsiynoho prava – Ukrainian journal of constitutional law*, (3)28, 16-28 [in Ukrainian].
3. Kushnirenko, O. H., Zavyalov, Ye. V. & Kozmina, Yu. H. (2022). Obmezheniya prav ta svobod lyudyny u voyennyi chas: konstytutsiyno-pravovyy aspekt [Restrictions on human rights and freedoms in wartime: constitutional and legal aspect]. *Internauka. Series: Juridical Sciences*, 4, 1-23 [in Ukrainian].
4. Mashkov, K. Ye., Hornostai, O. B. & Tovt, T. O. (2022). Osoblyvosti trudovykh vidnosyn v umovakh voyennoho stanu: normatyvno-pravove rehulyuvannya [Peculiarities of labor relations under martial law: normative and legal regulation]. *Aktualni problemy vitchyznyanoyi yurysprudentsiyi: zbirnyk naukovykh prats – Actual problems of national jurisprudence: collection of scientific papers*, 1, 122–131 [in Ukrainian].
5. Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukrayini [On the introduction of martial law in Ukraine] (2022). Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 24 lyut. 2022 r. № 64/2022. *Ofitsiynyy visnyk Prezydenta Ukrayiny – Official bulletin of the President of Ukraine*, 6. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> [in Ukrainian].
6. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo udoskonalennya viyskovoho obliku ta mobilizatsiyi [On amendments to certain legislative acts of ukraine on improving military registration and mobilization] (2022). Zakon Ukrayiny vid 3 cherv. 2022 r. № 2105-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2105-20> [in Ukrainian].
7. Pro media [On the media] (2022). Zakon Ukrayiny vid 13 hrud. 2022 r. № 2710-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20> [in Ukrainian].
8. Pro orhanizatsiyu trudovykh vidnosyn v umovakh voyennoho stanu [On the organization of labor relations under martial law] Zakon Ukrayiny vid 15 berez. 2022 r. № 2136-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> [in Ukrainian].

9. *Pro pravovyy rezhyr voyennoho stanu [On the legal regime of martial law] (2015)*. Zakon Ukrayiny vid 12 trav. 2015 r. № 389-VII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> [in Ukrainian].
10. Rusakevych, A. I. (2023). Informatsiyna bezpeka v umovakh voyennoho stanu u aspekti zabezpechennya informatsiynykh prav hromadyan [Information security in martial law in the aspect of ensuring citizens' information rights]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo – State and regions. Series: Law*, 2(80), 177–180 [in Ukrainian].
11. Savchyn, M. (2022). Konstytutsionalizm i viyna [Constitutionalism and war]. *Ukrayinskyi chasopys konstytutsiynoho prava – Ukrainian journal of constitutional law*, 2, 3–14. [in Ukrainian].
12. Stadnik, I. V. & Buravska, A. A. (2022). Verkhovenstvo prava v umovakh voyennoho stanu [Rule of law under martial law conditions]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 9, 69-73 [in Ukrainian].
13. Khmara, M. (2022). Osoblyvosti prypynennya trudovykh vidnosyn v umovakh voyennoho stanu v Ukrayini [Peculiarities of termination of labor relations under martial law in Ukraine]. *Aktualni problemy pravoznnavstva – Actual problems of legal studies*, 2, 121-125 [in Ukrainian].
14. Khomyshyn, I. Yu. (2023). Publichna sluzhba v umovakh viyny [Public service in wartime conditions]. *Elektronne naukove vydannya «Analitychno-porivnyalne pravoznnavstvo» – Electronic scientific publication «Analytical and comparative jurisprudence»*, 3, 308-312 [in Ukrainian].

Стаття надійшла 25.05.2025